

DRUŠTVENO-ISTORISKA USLOVLJENOST STARANJA ZA GLUVONEME U RAZVOJU DRUŠTVA

Vaspitanje je društvena pojava koja izrasta iz društvene strukture svake epohe. Zakoni po kojima se ono pojavljuje specifični su za svaku društvenu formaciju. Oni se ne mogu posmatrati a priori, izolovano od opštih društvenih zakona po kojima je evoluiralo društvo. Ti zakoni su nužnost vladajućih odnosa društva odgovarajuće epohe. Pri njihovom proučavanju u domenu vaspitanja moramo voditi računa o toj unutrašnjoj tesnoj ekonomsko istorijskoj vezi, koja postoji između društvene strukture epohe i jednog od njenih aspekata-vaspitanja. To niukom slučaju ne znači da se zakonitosti vaspitanja svode na opšte društvene zakonitosti i da se one ne izražavaju na specifičan način, s obzirom na specifičnost vaspitanja kao pojave i funkcije društvenog života. U zavisnosti od izmena materijalnih uslova života u društvu, stoji i njihov kulturni nivo. Kakav je život društva, kakvi su njegovi materijalni uslovi, takve su njegove ideje i teorije. Uslovi materijalnog života određuju fizionomiju društva. Treba otkriti taj večiti zakon kauzaliteta ekonomike i socijalne i moralne svesti na svakoj etapi društvenog razvoja i sa tog stanovništva posmatrati pojavne faze raznih vaspitnih stremjenja i etičkih shvatanja odnosa među ljudima. U okviru tih odnosa među ljudima posmatračeno i stav društva prema jednoj grupi njenih članova

koji se uvek, kad u većem kad u manjem broju, javlja prema licima sa kakvim defektom. U konkretnom slučaju, prema licima sa defektom u sluhu i govoru — gluvonemima.

Istorija defektologije, konkretno istorija surdopedagogije je takođe društvena nauka, koja se bavi teorijom i praksom vaspitanja i obrazovanja samo jedne specijalne kategorije defektnih lica i pokazuje kako se razvijala teorija i praksa vaspitanja gluvih u različitim epohama i raznim zemljama u zavisnosti od socijalno ekonomskih uslova života društva i nivoa razvoja pedagoških i medicinskih nauka.

Pojava defekta nije izraz samo fizičke prirode, nego i afirmacija socijalne konstelacije iz koje potiče. Za pojavu pojedinih defekata može se slobodno reći da je fiziološki uzrok često sekundaran, dok je socijalni primaran, a ovaj je uslovljen ekonomikom. Konkretizovano našem terenu, pojava gluvoće je možda eklatantan primer za to.

Pre no što bismo izložili položaj gluvonemih u makojoj društvenoj formaciji, nužno je istaći da je taj položaj zavisen od etičkog shvatanja odgovarajuće epohe. Osnov etičke činjenice je u praktičnim odnosima na kojima je zasnovan sam klasni položaj i ekonomski odnosi u kojima ljudi djeluju. Drugim rečima, osnov moralnosti je u sukobu između poje-

dinaca i društva u procesu rada. Sa promenom produkcionih odnosa menja se i moral u društvu.

Interesantna je lestvica položaja gluvo-nemih, gde su sve oni stavljeni i kako su smatrani. Od ludaka, ne-normalnog, nemoralnog, pa preko čoveka koji ima veze sa demonima, koga je bog prokleo, bog kaznio, do prosjaka, roba, sluga, moralno defektnog i najzad čoveka punopravne vrednosti i ravnopravnog građanina sa svim ostalim ljudima. Ne pokazuje li nam svaki od ovih položaja i moralno shvatanje vremena u kome je postalo? Svaki ovaj položaj opravdan je i etikom društva koja je uslovljena materijalnim činjenicama epohe. Položaj gluvo-nemih je istovremeno i čudan i žalostan, a i interesantan. Treba otkriti taj večiti zakon kauzaliteta ekonomike i socijalno-moralne svesti na svakoj etapi društvenog razvoja, pa će nam onda biti jasan položaj gluvo-nemih u svim formacijama od najranijeg doba do danas. Tada ćemo otkriti sve ono što nam je do juče predstavljeno kao filantropizam.

Proces razvitka društva i njegov nivo, karakteristično se, pored ostalog, održava i na školi, a osobito na svesti o potrebi vaspitanja, obrazovanja i staranja o defektnim licima. Ta zavisnost je konzekvenca materijalnih uslova u kojima je živela većina naroda. Baš ti rđavi ekonomski i socijalni uslovi stvorili su podlogu za pojavu sve bede kod slabo materijalno obezbeđenih, tj. u klasi koja je po svome sastavu trpela svu ekonomsku i materijalnu nejednakost i potčinjenost, a koja se ipak i pored svega toga uporno i revolucionarno borila kroz sve epohe, dok nije najzad sebi izvojevala pravo građanstva.

Za najranije formacije nemamo autentičnih dokaza o položaju gluvo-nemih u njima. Taj nedostatak kompenziramo hipnotičkom konstrukcijom na osnovu analognih tumačenja. To, međutim, ne znači kakvo proizvoljno

konstruisanje, već donošenje analognih pretpostavki na već postojećim naučnim činjenicama.

Rodovska organizacija menjala je svoje oblike uporedo sa hiljadugodišnjim razvojem proizvodnih snaga u prvobitnom društvu. U njoj primarno mesto pripada brakovima koji su omogućavali množenje. U grupnom braku neograničenih polnih odnosa pokazalo se stalno degenerisanje plemena. Vekovno iskustvo počinje da sužava krug bračnih veza i počinju da se učvršćuju običaji koji isključuju te veze između roditelja, i dece, braće i sestara. Kasnije se zabrana proširuje na sve širi krug rodbine, formirajući najpre porodicu punolua, da bi se transformirala u sindijazmičku porodicu. Ovaj momenat bračnih odnosa u prvobitnoj zajednici daje nam povoda za tvrdnju da su se u doba bliskog krvnog srodstva rađala razna degenerisana deca i nakaze, pa među njima i gluvo-nema. I baš veliki broj takve dece uslovio je da su se neograničeni polni odnosi počeli sužavati. Dakle, da su i tada postojala defektna lica, fakat je. Preporučio bih vam da pročitate doktorsku disertaciju: dr. Adolfa Tüllmanna — Život nemogućnosti gluvo-nemih kod primitivnih i kulturnih naroda, Berlin 1958 (*Lebensmöglichkeiten der Taubstummen bei Naturvolken und kultur volken*, Berlin 1958)

Karakteristika prvobitne zajednice je stihijna borba za opstanak i otimanje od prirodnih sila, koje su svakoga momenta svakom pojedincu pretile da ga unište. Čovek je na tome stupnju jedva pribavljao onoliko sredstava koliko mu je bilo potrebno za lični život. Čovek nije mogao raditi za sebe i druge, i višak proizvoda nije bio moguć pri takvom načinu proizvodnje. Položaj defektnih, pa i gluvo-nemih, u takvim uslovima bio je kudikamo komplikovaniji i teži, jer sama priroda defekata onemogućivala im je učešće u poduhvatima koje je

zajednica izvodila. Oni nisu mogli učestvovati u lovu i gonjenju divljači, jer hajkati nisu mogli pošto su nemi, a da idu u pratnju takođe im je bilo nemoguće, jer su gluvi i ne čuju približavanje zveri koja ih je svakog momenta mogla napasti. Da ostanu van gena, značilo je biti ostavljen na milost i nemilost prirodi i zverima koje će ih kad-tad sigurno uništiti. Demokrit, 460—370 koji je živio pre 2500 godina, učio je o defektnima ovako: rađala su se gluva i slepa bića, bez ruku i nogu, ali su ona bila prinuđena da se zauvek povuku iz životne borbe i da ustupe mesto onima koji će se trajno učvrstiti u životu. Položaj gluvonemih u prvoj fazi razvoja društva bio je u svakom slučaju predodređen za uništenje. A Herodot (484—425) priča da se zbog smrti mačke u Egiptu više plakalo nego zbog smrti sina. . .

Istorija morala ide u stopu sa razvojem istorije svojine, jer se moralni stav u društvu razvija onako kako to zahtevaju uslovi sve daljeg i višeg razvoja svojinskih oblika ili, tačnije, oblika produkcije. Jer, upravo iz odnosa, u koji se ljudi stavljaju u proizvodnji, a koji se stalno razvijaju, niče moralna svest o nužnosti daljeg društvenog razvoja i daljeg istoriskog stvaranja. Onaj koji je učestvovao u načinu pribiranja sredstava za život, taj je i mogao da ih dobije i na te su se i delili. Ti teški ekonomski uslovi, borba protiv stihije prirode i životinja, to siromaštvo dovodilo je do toga da su svi oni koji nisu mogli privređivati za zajednicu bili lišeni njenih blagodeti, isključeni iz nje i ostavljeni stihijama na uništenje.

Bio je to rani momenat prvobitne zajednice kada su bogaljasti, kljasti, slepi i gluvonemi, kao i stari bili ubijani, jer nisu bili sposobni za privređivanje i nisu koristili u radu zajednici. Tada se smatralo kao »smrtni zločin« hteti živeti kada se više nije u stanju da doprinosi opštem

dobru. Tadašnji moralni odnosi to nisu smatrali zločinom, već su naprotiv, kao akt očuvanja zajednice odobravali. Smatrano je kao neophodna potreba da se plemenska zadruga oslobodi za rad nesposobnog člana. To je ubijanje, kako Herodot kaže, ustvari samo »akt ljubavi zajednice«, jer je svirepo ostaviti one koje volimo da lagano kopne od starosti i nemoci.

Slične dokaze daju nam i istraživači po zabačenim ostrvima i još neispitanim oblastima Afrike, Australije i Južne Amerike, kod plemena koja se i danas nalaze na stupnju prvobitne zajednice. Postoje istorijski i etnografski podaci da je i kod nas postojao sličan običaj. Oni nam pružaju užasnu sliku o moralnom shvatanju toga doba kao i kriterijumu svesti o vrednosti ljudske ličnosti. Taj akt ubijanja je uvek pravdan nekim običajnim pravom kao i etikom koja je tada važila. Tako se, npr., akt ubijanja iz milosrđa u Svrlijbu zvao »lopot«, a sličnih slučajeva bilo je i u Krepoljinu i Resnici kraj Pirota. Na ovaj akt potsjećaju stihovi pesama »Go pratile dedo na planina, mečkite da go izedat« i »Idi majko ti se veće stara, eda bi te namerile zveri«.

O problemu ubijanja starih u našem narodu trebalo bi pročitati sledeće studije: Sima Trajnović — Lapot i prokletije u Srba, Bgd. 1898., Mojo Medić — Ubijanje staraca, Zbornik za narodni život i običaje Zagreb 1929; dr. Tihomir Đorđević — Naš narodni život, Bgd. 1923; dr. Milivoje Milenković — Eutanazija ili ubijanje iz milosrđa, Skoplje 1940.

Tek kasnije prilike su se znatno izmenile, kada je društvo ojačalo i priroda nije više predstavljala stihijnog neprijatelja, stanje defektnih lica bilo je znatno poboljšano. Zajednica više nije odobravala ubijanje, već je taj akt počeo da izaziva odvratnost i osudu. Onda se javila svest o moralnoj i fizičkoj vrednosti čovekove lič-

nosti. Prvi moralni zakon — tabu, predviđao je ravnomernu podelu dobara na sve članove zajednice. Podela je vršena uz velike svečanosti, kao pravi ritual. U njoj su, pretpostavljamo, učestvovala i defektna lica.

Produkcione snage, iako vrlo sporo, ipak su rasle i određivale odgovarajuće promene u sistemu produkcionih odnosa. Usavršavanjem sredstava za proizvodnju i prvom pojavom viška sredstava za život, javlja se i pojava privatne svojine koja dovodi do raspada prvobitne zajednice i pojave antagonističkih klasa u društvu. U takvom društvu o defektnima nije se moglo voditi računa, a njih je više bilo u klasi izrabljivanih robova nego u robovlasničkoj.

U robovlasničkoj eksploataciji nemamo pomena o stanju za defektnu decu robova, ali imamo tragova o njihovom uništavanju. Sistem društvenog uređanja robovlasničkog stupnja bio je puna svojina robovlasnika kako na sredstva za proizvodnju, tako i na proizvođača. Robovlasničkom načinu proizvodnje bio je svojstven i specifičan način reprodukcije radne snage. Izdržavanje robovske porodice nije ulazilo u troškove za reprodukciju njegove radne snage. Robovlasnik nije imao računa da troši sredstva za izdržavanje dece robova, jer nisu bila sposobna da za njega stvaraju višak proizvoda, a nenormalna deca robova, kao apsolutno nesposobna ni ubuduće za proizvodnju, bila su za robovlasnike teret i ona su ubijana. Akt ubijanja dece robova bio je od strane vladajuće grčke aristokratije obavljen u zakonsku formu. Ona je bila postavljena u zakonima Likurga i Solona, kao i u »Leges duodecem tabularia« (Zakon na dvanaest tablica), koji objavljuje potpuno očevopravo na decu koja nose »insignis ad deformiratem«, dok se Romudu pripisuje modifikacija te odredbe »da se muško dete i prvo od ženske dece iznose pred oca koji sa još pet su-

sesta ustanovljava da li postoji neki defekt na detetu. Ako postoji, onda se ono uništava«. Postupak ubijanja dece pravdan je etikom koja je na sebi nosila pečat tadašnjeg društva. Ona je bila potkrepljena mišljenjima atinskih i rimskih filozofa. Tako, Platon i Aristotel su uzdizali i hvalili decoubistvo. Seneka je govorio: »Udavitiku nedužno dete je isto što i udaviti psa«, a Tales se nije hteo oženiti da ne bi njegova deca trpela bedu, dok je smrt deteta smatrao za dobročinstvo. To je bilo opšte mišljenje i vređelo je za sve zemlje te epohe.

U takvom društvenom poretku gluvonemi se smatraju nepodobnim za obrazovanje. (Aristotel), nesposobnim za makakav rad, nepunopravnim građanima, jer prema Justinijanovom zakonu »Corpus iuris civilis Romani« od 533. god. gluvonemi od rođenja nisu mogli praviti testamente niti raspolažati svojom imovinom. Zakoni pre Justinijanovog kodeksa znali su za gluve ali ne i neme, i neme ali ne i gluve. One pak koji su bili i gluvi i nemi ubrajali su u kategoriju lica koja su lišena intelegencije. Justinijanov kodeks zna za sledećih pet kategorija gluvih:

1. Osobe koje su gluve i neme od rođenja nemaju nikakva zakonska prava niti obaveze. Njihovi čuvari, koji su određeni zakonom, treba da preuzmu potpunu odgovornost u odnosu na njihove poslove.

2. Osobama koje su ogluvele i postale neme nakon rođenja, a ako su bile opismenjene pre ove bolesti, dozvoljeno je da vode sami svoje poslove pismenim putem. Ovo obuhvata i sklapanja brakova, što je uskraćeno prethodnoj klasi.

3. Osobe koje su gluve od rođenja ali nisu i neme.

4. Osobe koje su ogluvele posle rođenja a nisu neme.

5. Osobe koje su samo neme bilo od rođenja ili nakon rođenja (Digesta, III knj. I gl. 1—3 čl.).

Ovi zakonski propisi predstavljaju korak napred u odnosu na dotadašnje zakone kao i na spartanski period koji je smatrao da gluva lica kao defektna treba da umru.

Hipokrat u svome delu »De carnibus« pisao da su gluvonemi bezumni i suludi. Kod takvog stanja o nekom obrazovanju nije moglo biti ni pomena. Treba podvući da se pod te zakone nisu podvodila defektna deca atinske aristokratije i robovlasnika Rima. Ona su tolerisana ili su davana robovima na čuvanje, što će mnogo jasnije biti izraženo na sledećem društvenom stupnju.

Društveni razvitak dovodi do toga, da narasle proizvodne snage i novi produkcionni odnosi koji više ne odgovaraju stupnju u kome se nalaze, moraju da prerastu u jednu višu formu. Feudalni poredak u društvenom pogledu znači progres i revoluciju prema prethodnom. Robovlasnike zamenjuje klasa feudalaca, a ovo znači napredak.

Otkrića novih puteva i stvaranje novih tržišta, traže nove radne snage. Jednom rečju, traži se najamni radnik koji će najjeftinije prodavati svoju radnu snagu, slobodnu od robovlasnika. Vrlo važna stvar koja se ovde javlja je pojava manufakture. Dok prosta kooperacija, uglavnom, ne menja način rada pojedinaca, manufaktura ga iz osnova revolucionirše i zaseca u sam koren ličnosti kao radne snage. Ona osakaćuje radnika do abnormaliteta. Manufakturna roba, prema tome, uspeva najbolje tamo gde je duh najviše potisnut, tako da se radionica može smatrati kao mašina čiji su delovi ljudi. Manufaktursti su sredinom XVIII veka naročito rado upotrebljavali poluidiote za izvesne proste operacije koje su bile fabrička tajna. U manufakturi, koja dovodi do znatne podele rada, stvara se mogućnost uposlenja ljudi koji nemaju nikakvih kvalifikacija, jer za nju su potrebni određeni prosti pokreti.

Prvobitna manufaktura bila je tkačka, i gluvonemi je sa uspehom počeo da obavlja taj rad, jer to nije bilo u surotnosti sa njegovim slušnim nedostatkom. Tada su vlasnici manufakture našli u gluvonemome, do tada odbacivanom i preziranom prosjaku, vrlo jeftinu radnu snagu. Gluvonemi nemaju sredstava za proizvodnju, jer su dotada bili odbacivani i život im se svodio na skitanje i prosjačenje. Oni su morali da žive, na tržištu nisu imali šta da prodaju do svoju radnu snagu, koju su u bescenje kupovali vlasnici manufakturnih radionica. Tako je gluvonemi postao manufakturni radnik. U svakom slučaju, to je značilo poboljšanje položaja gluvonemih u odnosu na prethodne epohe. U feudalizmu važna su dva momenta: prvo, odnos crkve prema defektnima, specijalno prema gluvonemima; i drugo, pojava prvih početaka obrazovanja gluvonemih.

Crkva je prema defektnima uopšte, a gluvonemima posebno, zauzimala u prvi mah animistički, a potom demonološki stav. Smatrala ih »obitavalištima duha nečastivoga« i kao takve ih u početku izolovala iz svoje zajednice i zatvarala u ćelije gradskih zidina, gde su ostajali do smrti. Kasnije, crkva zauzima karitativni stav — otvara azile i starateljstva gde ih čuva, a oni služe kao sredstvo za prikupljanje milostinje i darova u korist manastira.

Nameće se pitanje, otkuda da se u Srednjem veku, u doba razvijenog feudalizma, pojavi prvo školstvo za gluvoneme, i da Španija, zemlja u kojoj je besnela inkvizicija, postane kolevka surdopedagogike?

Španija, najveća pomorska sila Srednjega veka, svojim geografskim položajem bila je upućena na more. Imajući svoju »nepobedivu armadu«, igrala je dominantnu ulogu u svetu. Otkrićem Amerike 1492 godine i morskog puta za Indiju i Afriku 1498. godine, stvorena su nova tržišta, gde se odlično plasirala tekstilna roba.

Potrebna je bila radna snaga koja bi zadovoljavala ta nova tržišta. U gluvo-nemima, kojih je u to doba u Španiji bilo mnogo, našli su vlasnici manu-fakture jeftinu radnu snagu. Ali, rad-nu snagu su pretstavljali oni gluvo-nemi koji su poticali iz širokih na-rodnih slojeva. Gluvonema deca feu-dalaca i drugih knezova nisu bila rad-na snaga, već su obučavana od strane pojedinih kaluđera višeg ranga. Kako je crkva ranije proklamovala da u de-fektnim licima obitava »nečisti duh« — demon, i da je to bog tako odredio da on bude baš u tim licima, to niko od nižeg sveštenstva nije smeo da se meša u promisao. Samo više svešten-stvo je imalo pravo da se meša u predodređenje, pa su zato svoje me-tode i pripisivali kao isključivo njima dat dar nekog svetitelja. Tako je, napr., Pedro de Pons 1570. god. tvr-dio da je primio naročiti dar od sv. Ignacija da može obučavati gluvo-ne govornu. Tada je isti otpočeo da obučava troje dece kastiljanskog kne-za Velaska, a kasnije i sina aragon-skog namesnika, dok je Huan Pablo Bonet zapisao način obuke Dekariona dece sekretara kastiljanskog maršala itd. U svakom slučaju važno je, da je gluvo-nemo dete postalo predmet pe-dagoškog tretiranja, mađa su ovo sve individualni pokušaji, izvođeni u ma-nastirima i u domovima uglednih prestavnika vlasti toga doba.

Među domaćim učiteljima gluvih treba za sada samo pomenuti: Ma-nuel Ramirez de Karion (1579—1652) koji je obučavao u Madridu, Mantilji i u Savoju i Italiji; Lana Terči u Ita-liji, Džon Volis u Londonu; Viliam Holder (1615—1697) u Londonu, Dal-garno Džordž (1626—1687) u Oksfordu, Johan Konrad Aman (1669—1724) u Harlemu i Amsterdamu, Georg Ra-fael (1673—1740) u Hanoveru, Ferdi-nand Arnoldi (1737—1783) u Grosen-lindenu, Pjer Vanen u Parizu, Jakob Rodrigez Pereir (1715—1780) u Bor-dou i Parizu, Erno u Parizu, a pri-vatni učitelji su bili i Šarl Mišel de

l'Epe (1712—1789) i Samuel Hajnike (1727—1790) pre nego što su otvorili svoje privatne škole. Dakle, širom ta-dašnje kulturne Evrope javljaju se privatni učitelji gluvih na dvorovima i kod bogatih trgovaca koji su obu-čavali jednog ili dva gluva deteta. U odnosu na doba kada su gluvo-nemi bili ostavljeni prirodi na uništenje, ubijani ili zatvarani u gradske zidine, kao, napr., u Beču, ovo, svakako, označuje vrlo veliki napredak u isto-riji života gluvo-nemih celoga sveta. Njihov put obrazovanja bio je za-počet.

Razvitak feudalnih snaga dovodi do toga da u krilu feudalnog društva sa-zrevaju novi produkcionni odnosi. Ka-pitalizam smenjuje feudalizam. On je namesto eksploatacije, prikrivene po-litičkim i religioznim iluzijama, stvo-rio otvorenu, direktnu eksploataciju. Iz redova kmetova Srednjega veka izrasli su prvi stanovnici predgrađa koji su se kasnije razvili u prve slo-jeve buržoazije. U svom uzlaznom periodu buržoazija je bila progresiv-na. To je neosporna činjenica, i takva je svaka klasa dok je u svome uspo-nu. Njena je progresivnost veća, uto-liko, što je imala više smelosti da raskine lance mračnjaštva, skolastike i mistike i okrene leđa crkvi kao kič-mi feudalizma, i pođe nauci, zasno-vanoj na prirodi i iskustvu koje je bilo provereno praksom. Ta prva ot-sudna bitka protiv crkve bila je Re-formacija koja je za sobom donela rađanje mlade buržoazije.

Humanizam i Renesansa dotiču se i staranja o gluvo-nemima. To više nisu sveštenici, već svetovnjaci, na-učnici, filozofi, fiziolozi i lekari. Sta-ranje o gluvo-nemima zasniva se na sasvim drugoj osnovi — materijalis-tičkoj, gde nemaju nikakvog udela duhovi i tajne. Dr Jan Konrad Aman, prvi stvara oralnu metodu, i u svom delu »Surdus loquens«, 1697. godine, daje prve opise glasova: veličinu ot-vora usta pri svakom glasu, koji meri santimetrom i šestarom, kao i veli-

činu usnoga ugla kod svakog glasa. Doktor Johan Baptist van Helmont je u isto vreme i lekar i hemicar kao i njegov sin Franciskus Mercurius van Helmont. Oni daju temelj surdopedagoškoj misli i u svome delu »Ars medicinae«, 1652. godine, on kaže »vid nadopunjuje sluh pri obuci gluvonemih«. Na tim zdravim materijalističkim osnovama, do kojih je nauka došla, počinju da se baziraju dalji radovi na polju surdopedagogike. Holandija postaje nova kolevka nauke o obrazovanju i vaspitavanju gluvonemih. Staranje o gluvonemima tada dobija svoj novi početak. Osnivaju se zavodi, škole i domovi za smeštaj deefktnih, lekari se interesuju za njih, a u pravnom pogledu gluvonemi počinju da budu ravnopravni članovi društva. Sve je to odblesak ideja koje u svakoj ličnosti gledaju na prvom mestu čoveka-građanina. To je period poleta staranja o gluvonemima kada se oni prstnom azbukom obučavaju ne samo u svom materinjem jeziku nego i klasičnim jezicima: latinskom i grčkom.

Ali, ubrzo zatim, buržoazija počinje da biva reakcionarna i svojom novom etikom da maskira surovu eksploataciju. Egoizam, izražen Hobsovom etikom, maskira čovekoljublje svojim geslom »rat sviju protiv sviju«. Bentamova moralna aritmetika računajući jačinu, trajanje, bliskost i plodnost zadovoljstva. Za Džon Stjuarta Mila u egoizmu je osnov svakog delanja, a altruizam je ustvari samo jedna mudro smišljena forma egoizma. Ali u tome momentu, kada buržoazija postaje reakcionarna, ona i dalje hoće da koketira svojim filantropizmom i ona sa visine milosrđa počinje da otvara domove za smeštaj defektnih pa i gluvonemih. Domove osnivaju bogati ili pojedina društva bogatih.

Devetnaesti vek bio je vek buržoazije, kada je škola bila pretvorena u školu reči, a kod gluvih se počelo da ističe obučavanje usmenom govoru kao sredstvu za opštenje sa oko-

linom. Oralnom metodu koji je modifikacija Amanovog i Helmontovog učenja o obuci gluvih Hajnike je dodao nove elemente: oralni metod se razvijao kroz lajpcišku, bečku i šlesku školu, odnosno kroz učenje Eške, Rajha i Sensa sa jedne strane — Lajpciška škola; Štroka, Maja, Venusa, Švarcera, Rajtera i Mikea sa druge — Bečka škola; Pfenigstena i Hansena sa treće — Šleska škola. Svi su oni doprineli da se iskristališe »čist usni metod« kao dominantan u poslednje dve decenije XIX veka. Osnovna nit oralne metode evoluirala je ovim pravcem: Eške je spojio prirodnu mimiku sa govorom, Rajh je odbacio mimiku i smatrao govor za cilj i kraj čitave nastave za gluve, Venus je čitanje sa usta hteo da olakša daktilogijom, Švarcer je oralni govor počinjao pisanjem sa ciljem da kod njih stvori rečnički fond pomoću koga će kasnije preći na gramatički deo obuke, Mike je smatrao da gluve treba probuditi iz psihičke učmalosti a to je moguće samo neposrednim vezivanjem pojmova sa artikulisanim govorom. Pfenigsten je stavio naglasak na čistoću artikulacije i dobro čitanje i u nastavne programe prvi uveo predmete »potrebne za život«, Hansen je smatrao da gluva deca treba da uče govor spontano kao što ga uče čujuća deca bez gramatičkih pravila. Tako je oralni govor završio svoj evolutivni put u svojoj generalnoj liniji, mada je u sebi zadržao klicu protivrečnosti i unutrašnjih sukoba u vidu raznih pravaca koji su trajali skoro tri decenije: formalni i materijalni koji su se razvijali na sledeći način. Pristalice formalne nastave su tražile tačan govor, tj. čistu i besprekornu artikulaciju koja se postiže mehanizovanjem suglasničkih grupa u besmislenim slogovima, što je obrazovanju dalo plitak i besadržajan oblik. Njihov princip je bio: Sve je u jezičnoj nastavi. Pristalice formalnog pravca su Jeger, Segert, Jariš, Ajhinger, Lampl i dr.

Uz gred treba napomenuti da je ovaj pravac imao uticaja i kod nas. Naprotiv formalistima pristalice materijalističkog pravca tražili su da nastava bude sadržajna, praktična, korisna za život, oslobođena svih šablona i formi. Njihov princip je bio: U svemu je jezična nastava. Odlučujući o ulozi, mestu i vrednosti gramatike u jezičnoj nastavi pristalice materijalističkog pravca su se podelili u dve grupe na empiričare, koji su odvajali stvarnu nastavu od jezične obuke i sistematičare koji su se striktno držali gramatike u učenju jezika. U prvoj grupi su bili: Hil, Arnoldi i dr. a u drugoj: Kruze, Prister, Setle, Kipers i dr. Do kompromisa je došlo tek 1874. zaslugom Johana Fatera koji je u svojoj knjizi »Der Verbunde Sach und Sprachunterricht«, izdanoj u Frankfurtu 1874. povezao jezičnu nastavu sa stvarnom uzimajući i iz jednog i iz drugog pravca ono što je najbolje sintetizirajući u novoj maksimi: što čistiji jezični izgovor uz obilje znanja potrebnih za život. Ovaj evolutivni put bio je u većem ili manjem obimu identičan i u drugim evropskim državama. Tako su se i nastavnici gluvonemih potčinjavali potrebama kapitalističkog poretka i koncentrisali svu pažnju na uvežbavanje govora bez šireg intelektualnog obrazovanja gluvonemih, koje je bilo svedeno na minimum. U školama se davalo ono što je bilo nužno da bi gluvonemi kao radnik mogao rukovati komplikovanim mašinama. Tako je školstvo za gluvoneme došlo u ćorsokak, te se dalje nije moglo. Škola, koja je nosila klasni karakter, morala je da ispunjava ono što je diktirao vlasnik materijalnih sredstava.

Sama pojava buržoazije i kapitala izazvala je teško ekonomsko stanje i bedu, i, ukoliko je ona rasla, utoliko su postojali povoljniji uslovi da se pojave raznorazne bolesti kod dece koja su ostavljale traga na njihovom psihofizičkom životu. Pojava gluvonemosti javlja se u većem broju u

radničkim i zemljoradničkim porodicama nego u imućnijem staležu, domove za tu decu osnivaju oni koji su prouzrokovali takvo stanje.

U kapitalističkom poretku u troškove izdržavanja radne snage unosi se i ono što je potrebno, pored reprodukcije radnikove snage, još i za zbrinjavanje porodice toga najamnika. Izdržavanje jednog defektnog deteta za porodicu je iziskivalo mnogo. Znači, da je kapitalista to trebao da nadoknadi. Da ne bi išlo na uštrb akumulacije njegovog kapitala, formirala su se razna društva unoseći u naziv epitete iz religiozne etike, kao: »domovi milosrđa«, »pod visokom zaštitom« itd. tako da je izdatke oko izdržavanja te dece buržoazija međusobno ravnomerno delila, dok je u svojim »apelima« i »proglasima« molila za pomoć i milostinju ostalih, kako bi time smanjila svoje izdatke. To bi bilo naličje onog milosrđa sa kojim se buržoazija razmetala. Ti domovi obuhvatali su samo jedan mali procenat dece, dok bi velika većina ostala nezaštićena.

U socijalizmu, u državama u kojima je on zasada ostvaren, gde je radni narod osvojio političku vlast, sredstva za proizvodnju postala su opštedruštvena svojina, i stvorena je materijalna baza s dubokim kvalitetnim promenama u oblasti društvenih odnosa. Bitna crta socijalističkog poretka nije izolovanje defektnog ma koje vrste on bio, kao što je to nekada bilo, već želja da se od njih stvore konstruktivni ljudi i ravnopravni građani. Socijalna politika u prelaznom periodu iz jedne društvene formacije u drugu višu, ima za cilj da ublaži i postepeno likvidira, na bazi novih društvenih i ekonomskih odnosa, iz osnova sve te nejednakosti koje su se vekovima svakodnevno rađale, nagomilavale i potencirale u klasnom društvu. Njen zadatak nije samo u tome da materijalno osigura lice koje iz bilo kojih razloga nije u

stanju da potpuno ili delimično privređuje i da ga tako drži kao pasivnog građanina, kao posmatrača u velikoj bici za stvaranje bolje i srećnije budućnosti, za izgradnju socijalizma. Naprotiv, njen je zadatak da koristeći sve moguće načine i forme, uključujući i poslednja dostignuća na-

uke i tehnike, omogući svakome da postane manje ili više sposoban za rad, za privređivanje, za aktivno delovanje u društvenom životu, i to ne zbog toga da bi stvarao materijalna dobra, da bi mogao sebe izdržavati, nego mnogo više zato da bi mu se povratila vera u sebe.

LITERATURA

1. Karl Marks: Kapital, knj. I, Beograd, 1947.
2. F. Engels: Poreklo porodice privatnog vlasništva i države, Zagreb, 1946.
3. F. Engels: Položaj radničke klase u Engleskoj, Beograd, 1951.
4. F. Engels: Anti Düring, Zagreb, 1945.
5. Dr Dušan Nedeljković: Etika, Beograd, 1949.
6. Krstić—Agapov—Dragić: Uticaj socijalne bede na psihofizički razvoj dece, Beograd, 1931.
7. Slobodan Žarković: Primitivni mentalitet, Beograd, 1945.
8. Dr Milivoj Milenković: Eutanazija ili ubijanje iz milosrđa, Skoplje, 1940.
9. I. G. Aleksandrov: Istorija filozofije knj. I, Beograd, 1949.
10. R. Teodosić: Opšta pedagogika, knj. I, Beograd, 1953.
11. Osnovi defektologije, u redakciji A. I. Djačkova, prevod dr Lj. Savić i D. Dimić, Zagreb, 1973.
12. A. Skala: O vaspitanju dece ometene u razvitku, Beograd, 1959.
13. A. T. Басова: История обучения глухонемых, Москва, 1940.
14. А. И. Дьячков: Воспитание и обучение глухонемых детей, Москва, 1957.
15. А. И. Дьячков и К. В. Комаров: История сурдопедагогике, Москва, 1959.
16. Adolf Tüllmann: Lebensmöglichkeiten der Taubstummen bei Naturvölkern und Kulturvölker, Berlin, 1958.
17. Dr Hans Werner: Geschichte des Taubstummenproblems bis ins 17 Jahrhundert, Jena, 1932.
18. Stojan Jasić: Zakoni starog i srednjeg vijeka, Beograd, 1968.
19. Mojo Medić: Zbornik za narodni život i običaje, Zagreb, 1929.
20. Dr Ljubomir Savić: Opšta istorija surdopedagogije, I deo, Evropa (manuskript) Beograd, 1974.

Dr Ljubomir Savić — Beograd

SOCIAL AND HISTORIC CONDITIONS OF TAKING CARE FOR THE DEAF IN THE PROCESS OF THE SOCIETY EVOLUTION

Summary

The author has tried to present the conditions of the appearance of taking care for the deaf on the marxistic base considering the appearance of the new ideas in the field of their education through particular epochs of the society evolution conditioned primarily by the economic circumstances. He tries to present the ideas of the marxistic ethics and through it to present the moral attitude towards the care given to the deaf, as the conditioned function of the society by its economic, cultural and material facilities. The author criticizes the ideological concept that the care for the deaf represents a self-growing appearance, besides the activities conditioned by the economic state of the nation and its environment, time and culture of the epoch when it has appeared. Presenting this work, the author wants to give a sketchy survey of the history of the education of the deaf based on the marxism and thus to consider the problems of the history of the education of the deaf providing the other aspects.